

1. ความสำคัญของปัญหา

จากการศึกษาวิวัฒนาการของกรุงเทพมหานคร พบว่า การขยายตัวของชุมชนเป็นไปตามการขยายโครงข่ายการคมนาคม อาทิเช่น ในสมัยโบราณการคมนาคมอาศัยเส้นทางน้ำเป็นหลัก การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนของประชากรในยุคนั้น ก็เกิดจากริมแม่น้ำลำคลองที่มีมากมายหลายสายนั่นเอง ต่อมาความเจริญในการคมนาคมได้เปลี่ยนแปลงไป โดยใช้การคมนาคมทางบกแทน รูปแบบการตั้งถิ่นฐานก็เปลี่ยนไปด้วย โดยเกาะตัวตามเส้นทางสายสำคัญและแผ่ขยายเข้าไปในพื้นที่ตามเส้นทางของถนน ครอบคลุม

สำหรับพื้นที่ในฝั่งธนบุรี การขยายตัวเป็นไปอย่างช้า ๆ แตกต่างจากฝั่งพระนคร ซึ่งเป็นที่ตั้งของเมืองหลวงหรือกรุงรัตนโกสินทร์ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา ต่อมามีการสร้างสะพานข้ามแม่น้ำเป็นสะพานแรก ได้แก่ สะพานพระพุทธยอดฟ้า เชื่อมการคมนาคมระหว่างฝั่งธนบุรีกับฝั่งพระนคร หลังจากนั้นยังมีการตัดถนนทั้งสายหลักและสายรองเพื่อให้บริการประชาชนเดินทางโดยสะดวก นับเป็นการเปิดพื้นที่ทางด้านฝั่งธนบุรีให้มีความเจริญเช่นเดียวกับฝั่งพระนคร

เขตคลองสาน เป็น เขตที่อยู่ทางด้านเหนือของฝั่งธนบุรีและ เป็น เขตที่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพน้อยมาก เพราะอุปสรรคในการขยายตัวอันได้แก่ พื้นที่เขตซึ่งเป็นที่ราบลุ่ม ประกอบด้วยลำคลองน้อยใหญ่หลายสาย การคมนาคมติดต่อกับอาศัยเส้นทางคลองและแม่น้ำเจ้าพระยา ต่อมาเมื่อมีการสร้างสะพานพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้า การคมนาคมโดยทางบกจึงเริ่มมีขึ้นโดยอาศัยถนนในเขตบางกอกน้อย เดินทางต่อไปยังสะพานพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้า และจึงข้ามไปยังฝั่งพระนคร

ครั้งต่อมามีการตัดถนนบางกอกน้อย-นครชัยศรี ผ่านเข้าไปในแขวงต่าง ๆ ของเขตคลองสาน (แขวงคลองสาน จิมพลี และศาลาธรรมสพน์) และบางแขวงของเขตบางกอกน้อย (แขวงบางพลัด บางบำหรุ และบางยี่ขัน) การใช้ที่ดินบริเวณที่ถนนตัดผ่านมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เดิมสภาพพื้นที่ส่วนใหญ่ทำการเกษตรกรรม ทางรัฐบาลจึงตราขัณฑ์ที่ดินกรุงเทพมหานครให้เขตคลองสานเป็นหนึ่งใน 6 เขตที่กำหนดค่าให้เป็นพื้นที่สีเขียว แต่ขัณฑ์ดินนั้นก็ไม่สามารถหยุดยั้ง

การเปลี่ยนแปลงได้ จากพื้นที่เกษตรกรรมเปลี่ยนแปลงเป็นที่ว่าง ที่พักอาศัย รวมทั้งพาณิชยกรรม
ริมถนน ทำให้เขตคลังชั้นมีพื้นที่เกษตรลดลง ทั้งในเขตพื้นที่สีเขียวและนอกเขตพื้นที่สีเขียว และ
เมืองได้ขยายออกไปตามเส้นทางคมนาคม อันยากจะจัดระเบียบและความคุ้มค่าใช้ที่ดิน ทั้งนี้รัฐจะ
ต้องเสียค่าใช้จ่ายสูงในการให้บริการสาธารณูปโภคและสาธารณูปการต่าง ๆ

การเปิดพื้นที่โดยการตัดถนนสายหลัก นอกจากจะทำให้การใช้ที่ดินเปลี่ยนแปลงไปแล้ว
ยังเป็นการดึงดูดค่าเช่าประชากรจากพื้นที่เมืองอพยพย้ายเข้ามายังเขตคลังชั้นได้โดยง่าย รวมทั้งการ
เป็นเส้นทางที่ประชากรจากเขตต่าง ๆ ใช้เดินทางแทนเส้นทางเดิมที่มีการจราจรติดขัด นอกเหนือ
จากประชากรในเขตคลังชั้นที่ใช้เส้นทางดังกล่าวนี้เป็นประจำ ประชากรในพื้นที่เกี่ยวเนื่องซึ่งนิยม
ใช้ ได้แก่ ประชากรในเขตภาษีเจริญ แต่มีสัดส่วนการใช้ที่น้อยมาก ดังนั้นผลกระทบที่เกิดขึ้นจึงอยู่
ในพื้นที่เขตคลังชั้นเป็นส่วนใหญ่ การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วนี้เอง เป็นสิ่งที่รัฐไม่ได้วางแผนมา
ก่อน ทำให้การใช้ที่ดินและการขยายตัวของเมืองตลอดจนปริมาณจราจรที่เพิ่มมากขึ้น ก่อให้เกิด
ปัญหาแก่พื้นที่เขตคลังชั้นเป็นอย่างมาก

ด้วยเหตุนี้ จึงทำการศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ เมื่อมีการตัดถนนบางกอกน้อย-
นครชัยศรี และอิทธิพลของถนนสายดังกล่าวต่อการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ในพื้นที่เขตคลังชั้น ซึ่ง
ได้รับอิทธิพลมากกว่าเขตอื่น ตลอดจนหาแนวทางการแก้ไขปัญหาและวางแผนพัฒนาพื้นที่ให้ค่าเป็น
ไปยังทิศทางการเหมาะสมกับการเจริญเติบโตของเมืองและศักยภาพของพื้นที่

2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาบทบาทและโครงสร้างของพื้นที่เขตคลังชั้นในด้านกายภาพ เศรษฐกิจ
และประชากร
2. เพื่อศึกษาความสำคัญและลักษณะการเดินทางของประชากรในเขตคลังชั้นและพื้นที่
เกี่ยวเนื่องที่มีต่อถนนบางกอกน้อย-นครชัยศรี
3. เพื่อศึกษาผลการเปลี่ยนแปลงอันเกิดจากอิทธิพลของถนน และการขยายตัวของ
เมือง

3. ขอบเขตของการศึกษา

ขอบเขตพื้นที่เขตคลังชั้นและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง ซึ่งหมายถึงพื้นที่ใดก็ตามที่ประชากรส่วนใหญ่ในพื้นที่นั้นใช้ถนนบางกอกน้อย-นครชัยศรีในการเดินทางเป็นประจำ ในการศึกษาได้ใช้วิธีสอบถามแบบสัมภาษณ์ในพื้นที่ทางฝั่งธนบุรี ได้แก่ เขตบางกอกน้อย บางกอกใหญ่ ภาษีเจริญ บางขุนเทียน และหนองแขม

4. ขั้นตอนและวิธีดำเนินการศึกษา

4.1 ศึกษาจากข้อมูลเอกสาร (Documentary Research)

4.2 ศึกษาสำรวจภาคสนาม (Field survey)

โดยมีขั้นตอนดังนี้

- 1) ศึกษาสำรวจการใช้ที่ดินในปัจจุบัน เพื่อเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินก่อนและหลังการสร้างถนนบางกอกน้อย-นครชัยศรี
- 2) ศึกษาลักษณะการเดินทางของประชากรในพื้นที่เขตคลังชั้น และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง โดยการสัมภาษณ์
- 3) ศึกษาลักษณะทางกายภาพ โครงสร้างเศรษฐกิจ และประชากร
- 4) จัดระบบข้อมูล เตรียมการวิเคราะห์
- 5) วิเคราะห์ เปรียบเทียบ หาข้อสรุป

5. แหล่งที่มาของข้อมูล

5.1 ข้อมูลปฐมภูมิ ได้จากการสำรวจ การสอบถามและสัมภาษณ์

5.2 ข้อมูลทุติยภูมิ ได้จากการค้นคว้าเอกสารชั้นรองจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง

5.3 แผนที่และภาพถ่ายทางอากาศ ได้จากกรมแผนที่ทหารและกองผังเมือง

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ ด้านการใช้ที่ดินตั้งแต่อดีต-ปัจจุบัน รวมทั้งโครงสร้างเศรษฐกิจและโครงสร้างพื้นฐาน

6.2 ทราบถึงความสำคัญของถนนที่มีต่อพื้นที่ และความสัมพันธ์ เชื่อมโยงกับถนนอื่น ๆ

6.3 เป็นแนวทางให้ส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง นำไปใช้ประกอบการศึกษาหรือวางแผนพัฒนาพื้นที่ดังกล่าว

7. ข้อจำกัดในการศึกษา

7.1 การขาดแคลนข้อมูลระดับทุติยภูมิ ได้แก่ สถิติข้อมูลของหน่วยราชการต่าง ๆ ไม่ต่อเนื่อง บกพร่อง และคลาดเคลื่อน ยากที่จะตรวจสอบได้ถึงความถูกต้อง

7.2 อุปสรรคในการสำรวจภาคสนาม เพื่อสัมภาษณ์ และจัดทำแผนที่การใช้ที่ดิน ได้แก่ การไม่ได้รับความร่วมมือจากเจ้าของอาคาร ไม่มีอุปกรณ์และเครื่องมือในการจัดทำแผนที่การใช้ที่ดินที่ทันสมัย ขาดแคลนบุคลากรผู้ช่วยในภาคสนาม

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภูมิที่ 1.1 แสดงขั้นตอนการศึกษา

